

ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ

ԿԱՐՆՈՑ ՔԱՂԱՔ

Ի լայնածաւալ դաշտավայրի գաւառին Բարձր Հայոց, զոր չորս և հինգ ժամուկ բացակայութեամբ չընկալատեն լերինք մեծամեծք և մանուկք, 'ի հարաւ կուսէ՝ 'ի կողմն մի լերին կիսաժամաւ 'ի նմանէ տարակացեալ, ունի զնիստ իւր քաղաքս այս: Եւ է դաշտավայրդ հարթածաւալ և ամենայն գիւղօրէք գաւառին կարնոյ մեծաւ մասամբ երևեալք 'ի քաղաքէն, ծով իմն արդարեւ ցամաքային երևին քաղաքաւն հանդերձ, անարգել յամենայն բլրոց և բնաւ մերկ 'ի ծառոց:

ԲԵՐԴՆ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ. — Կրկնապարիսպ է բերդն մեծատարած և բազմաշտաւակ, և պարիսպքն ամենայն առ հասարակ ժայռաւորք: Միջոց կրկին պարըսպացդ, Հիւսար պիչէն կոչեցեալ, ուրեք լայն և ուրեք անձուկ, դատարկ է 'ի բընակչաց, առ դրամբքն և եթ կրպակս ունելով վաճառուց: Չարտաքին պարըսպաւն շուրջանակի իբրու քարնկէց մի և աւելի հեռագոյն՝ փոս փորեալ է մարդաչափ և կէս խորութեամբ՝ երկուստեք ամրացուցեալ որմովք մինչև ցբարձրութիւն գետնոյն արտաքնոյ, և քարաշէն կամուրջս ածեալ 'ի վերայ՝ անցանել 'ի բերդն, զորով պատեալ է ընդարձակ ճեմելեաց: Յանջրպետէ փոսին և այսր շուրջ դբերդաւն ողջոյն շուկայ է երևելի վաճառատեղեօք և արուարձան մեծ. և յաւարտ արուարձանին՝ և ուստի դաշտավայրն սկսանի, այլ փոս փորեալ է դարձեալ շուրջ քաղաքաւն ողջոյն անորմ, զոր 'ի ժամանակս արշաւանացն Դահմազայ ասեն փորեալ. ճէպիռ գալիռ ասացեալքն երկոտասան [թուով՝ 'ի վերայ չընկալատութեան այդր փոսի են, ոմանց խլիւլեալ և այլոց իսպառ անհետացեալ: Չափ չընկալատութեան փոսիդ, որ և շրջանակ քաղաքին ողջոյն, ժամու և կիսոյ հանդարտաքայլ ընթացիւք:

ՆԵՐՔՆԱՐԵՐԴՆ ԵՒ ԹԷՓՍԻ ՄԻՆԱՐԷ. — Ի հարաւային ծայր բերդին որ բլրածև բարձրացեալ է քան զամենայն վայրն՝ ներքնաբերդն է, ահեղ և բարձր պատուարաւ անջրպետեալ 'ի հիւսիսոյ և յարեմտից, որ անարգել դիտէ ընդ քաղաքն ողջոյն՝ վասն բարձրութեանն ներքին գետնոյն: Ներքնաբերդդ որոշեալ է 'ի զինարան պահպանութեան քաղաքին, գուցէ արդեօք նոյն և 'ի հնումն՝ իբրև պատշաճագոյն վայր վասն բարձրութեան դրիցն: — Թէպիսի միւնարէ ասացեալն, առ հարաւային որմով կանգնեալ, տեղոյն բարձրութեամբն համարձակ դիտէ մինչև ցմեծ հեռաստան, զի 'ի հնգից ժամուց հեռաւորութենէ նախ քան զնիստ տարածութեան քաղաքին սա երևի: Չունիմ որոշագոյնս ինչ ասել զամանէ. և չեմ հաւանեալ թէ միւնարէ իցէ միկիթի, որպէս ասէ ռամիկն, և քէպիսի կոչէ՝ զի տախտակամած է յարկն, ընդ որով ժամացոյց կայր մեծ և լսելի ընդ ամենայն

ԿԱՐՆՈՅ ՓԱՒԱՌ

1846

ՔԱՆԱԿ

ՍՊԵՐ

ԹՈՐԹՈՒՄ

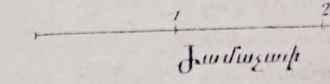
ԲԱՍԵՆ

ԴԵՐԶԱՆ

ՄԱՆԱՆԱՂԻ

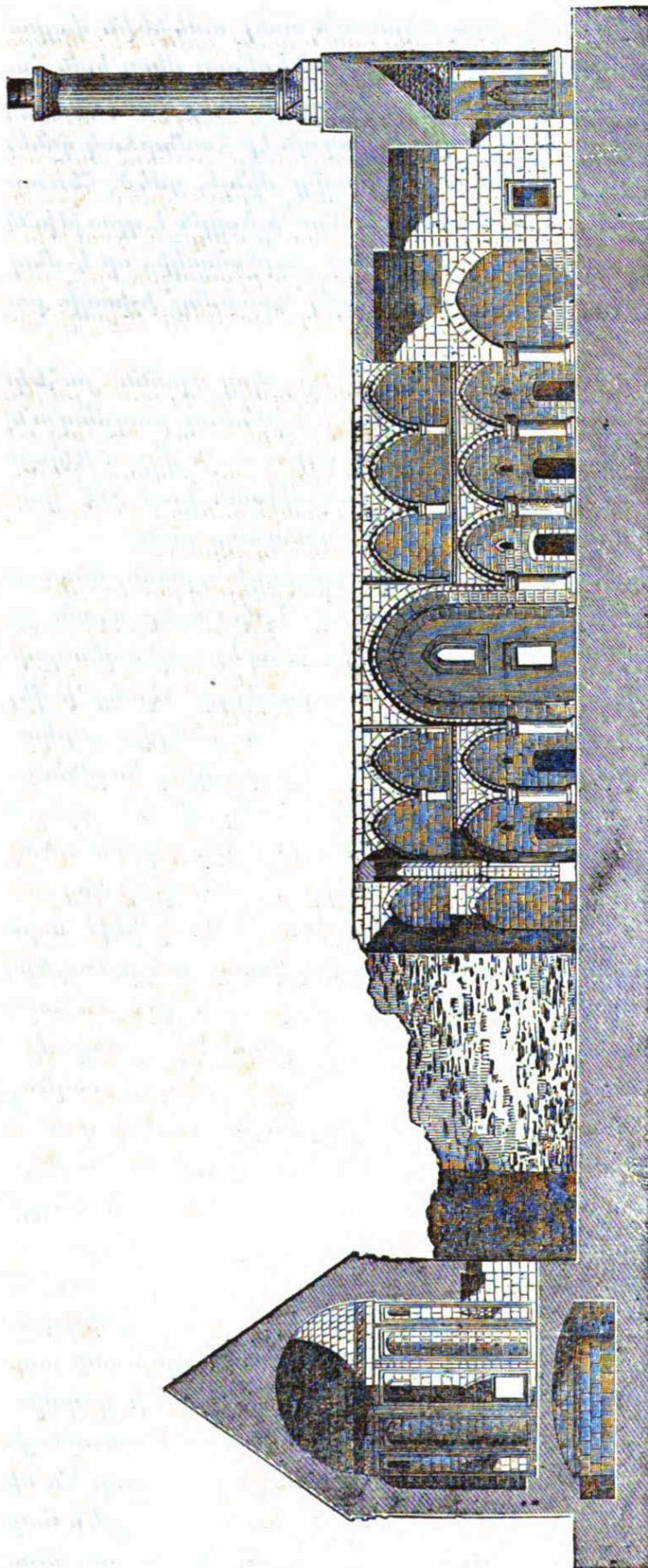
ԿԱՐՆՈՅ ՔԱՆԱԿ
38° 58' 8" Ե. Բարեդ

քաղաքն, զոր Ռուսք 'ի բաց տարին: Իսկ զանգակատուն ասել ամենեկն վայրապար, զի արարացի տառիցն կիտուածք քիչֆի գրովք աներկբայ վկայ կան հագարացի շինութեանն: Գուցէ հաւանական ևս իցէ դիտարան ասել զնա, զի զայդ իսկ տայ կարծել բարձրութիւն տեղւոյն, ուստի դիւրագոյն էր համարձակ զննել զպէսպէս հանգամանս թշնամւոյն 'ի ժամանակս մարտից մինչև ցմեծ հեռաստան: Շինուած նորա աղիւսակերտ է և զլանած և մօտ 'ի ծայրն է գրութիւնն աղիւսակողմամբ բարձաքանդակ դրուագեալ 'ի մի տող շուրջանակի, որ է մաղթանք բարեբաստութեան Մուղաֆէր պէկի թուին Ապիլ Գասիմայ՝ իշխողի քաղաքին յ'ժի գարու:

ՁԻՆԻԼԻ ՄԻՆԱՐԷ. — Արտաբոյ ներքնաբերդին 'ի կողմն Երզնկայ դրանն՝ յահեկէ նորին կայ այլ շինուած աշտարակաձև գեղեցկատես, յօրինեալ բազմագունի փայլուն յախճապակօք պտուտաձև բարձրաքանդակ վերուստ 'ի վայր: Անյայտ մնայ թէ զինչ էր և սա 'ի հնումն. զի կործանեալ գաղաթանն կամ թէ ցայն վայր հասուցեալ զշինուածն՝ ոչ մինարէի նմանի և ոչ զանգակատան:

ՁԻՖՏԷ ՄԻՆԱՐԷ. — Իսկ յարեւելակողմն բերդին առ Դաւրէզի դրանն շինուած հոյակապ ընդ առաջ լինի Ձիֆտէ միւնարէ կարդացեալ: Երկուստեք դրան շինուածոյն, որ բազմադրուագ յօրինեալն է շուրջանակի, հանդերձ պէսպէս զարդուք վիմափոր և բարձրաքանդակ՝ կան և անարուեստ պատկերք ձկանց 'ի վեր բերանաբացք, և առ նոքօք ոստ ծառոց: Մտեալ ընդ դուռն 'ի ներքս յերկուս առաջս անշատի շինուածն կամարակապ և կրկնայարկ, իւրաքանչիւր կողման ունելով կարգաւ սենեակս քսան, տասն 'ի վերնայարկին և նոյնչափ 'ի ստորեւ, և անձուկ գաւիթ զառաջեալ իւրաքանչիւր դստիկոնի կամարասիւն յօրինուածով: Ի ծայր սենեկացդ որ հանդիպակաց է դրանն առ 'ի ներքս, սենեակ մի կայ տաճարաձև բազմանկիւն բոլորաշէն չափաւոր տարածութեամբ, և զմբէթ նորա սրածայր աւարտեալ: Ներքին կողմն դորին առ հասարակ կճապատ դրուագեալ պէսպէս քանդակագործ զարդուք, գեղեցիկ և հոյակապ յոյժ. զդուռն նորա հանդերձ շրջանակօքն և ճակատան, որոց նոյնատեսակ քարամբք քանդակագործեալ էր յոյժ ճարտարարուեստ որպէս պատմեն ականատեսք, քակեալ թուանշանաւ Բապեկիչ զօրապետ առաքեաց 'ի Բեդրսպուրկ: Յատակ փառահեղ սենեկիդ գետնափոր է ամրակամար, որ արդ թափուր է յամենայնէ և մուտ նորա աւերեալ: Շինուածս այս ողջոյն կոչի և Ճէպխանէ, զի սենեակքն լցեալ են վառօդովք և այլ ևս կարելորօք պատերազմի. նախ քան զգալ Ռուսաց կային անդ և վաղեմի զէնք՝ վահանք և սաղաւարտք: Բնակիչք քաղաքին սովորեցին զսա Ձիֆտէ մինարէ ասել 'ի պատճառս կրկին մինարէից որ անընդմիջաբար երկուստեք դրանն 'ի ներքին կողմանէ 'ի վեր բարձրանան: Ըստ արհեստի ճարտարպետութեան շերտաձև յօրինեալ են դոքա վերուստ 'ի վայր 'ի կարմրագոյն և 'ի կանաչ աղիւսոյ. և չիք նոցա շէրիֆէ, այլ ըստ օրինակի առաջնոցն՝ մինչև անդր հասեալ գաղաթեալ է շինածն: Բարձրութեամբն հաւասար են միմեանց, այլ փայլուն տեսեամբն մին առաւելու քան զմիւսն: Եւ աւանդեն ճարտարապետին նախ շինեալ զմին, և լաւագոյն այլոց դատեալ զմիւսն զոր աշակերտն արար, արկանէ ճարտարապետն զանձն 'ի վայր 'ի գաղաթանէ աշտարակին առ նախանձու և մեռանի. վշտացեալ աշակերտին ընդ մահ նորա, զնոյն

օրինակ մեռանի և ինքն: Ի բազմաց և այլովք ինքնահնար բանիւք մեկնաբանեալ Չիֆտէ մինարէ, իւրով պարսիկ արձանադրան ծանօթանայ թէ երբ և որոյ հրամանաւ շինեցաւ և յինչ պէտտ: Եւ այս թարգմանութիւն է արձանին:

Ծառայք Աստուծոյ, ունկն դիր մշտադրոշմաւք բանից իմոց: Ի տիեզերակառքեան Մէլիք խանի իջեալ ի խորագումայ և եկեալ յերկիրս Յուկաց, բնութեցի զտեղիս ինձ ի բնակոյրին: և ամեալ զմտաւ շինել տեղի օժանդակի յիշատակ ինձ առ յապայ, կանգնեցի զմզկիրս զայս և զսենակիրս ի բնակոյրին գիտնոց և ուսումնասիրաց: և հաստատեցի ի ծախս նորոգութեան շինուածոյն յաշերմանէ՝ զհասս եօրն կողպակաց և զամենայն փայրացն որ շուրջ զշինուածովն: զի առցեն անխափան աւր ըստ ամէ զհասս յանուն կաշուածոց սուրտան Մէլիք խանի: Եւ կացուցի ուսուցիչ վարժարանին ըզյաւն և զիմաստուն և զբնութիւն այր Գեիսամէտտին, կարգեալ նմա տնայիկ երիս գեօղս, տալ նմա ամի ամի երեք հազար և հինգհարիւր փող, զի աղօթս արասցէ վասն տիեկնոյս: Արդ որ յայսմ հետե խնամ տանի շինութեան և պահպանութեան տեղոյս, օրհնեալ եղիցի յԱստուծոյ: և որ զսա աշերեցէ՝ անիծեալ եղիցի ի նմանէ: Եղև շինութիւն սուրս յերեքհարիւր յիսուն և միում բոլականի հիմքերիս:

Արդ յայտ է յարձանադրէդ զի ուսումնարան էր շինուածն վասն կարդացողաց մալիմանաց, և քառասներին սենեակքն բնակարան նոցին, և փառադարձ սենեակն տաճարաձև անշուշտ յարկ չիրմի կամ տեղի աղօթից: Իսկ ժամանակ շինութեանն 962 թիւ Քրիստոսի (հիճրէթի 351):

Մի ի մեծազոյն հնութեանց քաղաքիս համարելի է Ուլու Ճաւին մօտ ի Չիֆտէ մինարէ, ոչ այնքան յարուեստէ վաեմ ճարտարպետութեան երեւելի եղեալ,

որքան մեծութեամբն . զի երկայնութիւն է նորա 50 մէդր յարեւելից յարեւմուտս ,
և 38 լայնութիւն . չիք 'ի նմա այլևայլութիւն ձևոյ կողման և կողման , այլ առ հա-
սարակ կարգ ըստ կարգէ կամարը են ձգեալ , և հաշուին կամարասիւնքն 28 , և
եօթն կարգ կամարաց : Ի միջնավայր յարկին էր գմբէթն , որ կործանեալ և արդ-
փայտակերտ է . շինուածն ըստ բոլորին ցածագոյն է ամենեւին անհամեմատ տա-
րածութեանն : Ի ռամկաց կարծի սա եկեղեցի լեալ 'ի հնուան , այլ ձև եկեղեցւոյ
բնաւ չերևի 'ի շինուածի անդ , և ոչ տեղի խորանի . զի և յարտաքին կողման փո-
փոխութիւն ինչ ոչ երևի նորոգութեան : Թերևս մատենադարան եղեալ իցէ
կամ գիւանատուն առ Յունաց կայսերութեամբ , զոր Տաճկաց 'ի մզկիթ փո-
խեալ՝ զնշան միհրապին յաւելեալ են 'ի հարաւոյ , և թողեալ նմին դրունս եր-
կու՝ այլքն որմեալ կան և տաճիկ արձանագիր 'ի վերայ միոյ 'ի դրանցն :

ԴՐՈՒՆՔ ԲԵՐԴԻՆ . — Չորս դրունք են բերդին երկրացիկը , և ոչ հանդիպա-
կաց միմեանց 'ի կրկին պարիսպսն , և կոչին Դէվրիզու դուռն , Երզնկայ դուռն ,
Նոր դուռն և Կիւրծի դուռն , յորոց ոմանց վերայ են տաճիկ արձանագիրք . իսկ
հին արձանագիր յունարէն կայ 'ի վերայ Կիւրծի դրանն ներքնապարսպին մանր
և մեծատառ՝ յորմէ մասն անեղծ մնայ .

Ω Θεὸς . . . Κύριε

Βοήθει τῷ

Δούλῳ τῷ

Εὐκλε

Τὸ βουρ

Μηνυ

Ἐτεῖ ζφ'.

ՄԾ ՏՐ

Օգնեա

Ծառայի

Եւկլե

Վուր

(Սմիս ?)

Ի թուին 6500 .

Թուականդ արարչութեան 6500 որ ըստ Յունաց հաշուի է 992 ամ ֆրիատոսի ,
թերևս պատշաճիցի ներքոյ գրելում արձանի , որ է այս .

Κυριε βοηθη τον δουλον σου

Ρωμανον τον θαλασινον ?

και κατεπανον της ηβε(ρ)ιας . . .

Տէր օգնեա ծառայի Գո

Ռոմանոսի (Դաւասինոն կամ Թշուառի ?)

Եւ կատեպանի (վրաց ?)

Յերի արձանիս կայ բարձրաբանդակ պատկեր նիզակաւոր հեծելոյ , և հրեշտակի
և կուսի . և 'ի հանդիպոյ՝ ընձու :

Սակաւուք անդր քան
զդուռնդ յահեկէ նորին 'ի
նմին պարսպի իբր տասն
ոտնաչափ բարձրութեամբ
'ի գետնոյն՝ կայ և հայ արձա-
նագիրդ աղարտեալ 'ի փո-
քու քառակուսի վիմի . և

ՅՍ ԱԾ ՈՂՈՐ
ՄԷ ՍՏԵՓԱ
ՆՈՍԻ ԵՒ ՅՈՒ
ՍԵՓ ԵՐԵՐ

այդ տապանագիր թուե-
ցաւ ինձ ածեալ 'ի գերեզ-
մանատանց և մուծեալ այդր
'ի ժամանակս նորոգու-
թեանց . զի անչքութիւն վի-
մին և գրուածոյն և տեղոյն
անպատկանութիւն չներէ
ասել եթէ յիշատակարան իցէ շինողին կամ ճարտարապետի պարսպացն : Չնոյն
ասեմ և զբանդակագործ խաչիցն որովք առաւել քան յայլ տեղիս լի է մասն

պարսպիդ՝ որ ընդ մէջ կիւրճի դրանն և հայ արձանագրիդ . զի ոչ կարգ 'ի շարս նոցին երևի , և ոչ տեղւոյն յարմարութիւն . այլ խառն 'ի խուռն և անշուք : Յայտ իսկ է զի 'ի վեցերորդ դարէ մինչև ցերեքտասաներորդն բազում անցք անցին ընդ քաղաքս այս 'ի Պարսից 'ի Յունաց , 'ի Թուրքաց , 'ի Վրաց , 'ի Թաթարաց . յորոց հարկ էր խարխալել պարսպաց նորին՝ և նորոգել : Այս միայն յերկբայս արկանէ զհետաքնին միտս , զի 'ի հարաւակողմն արուարձանին արտաքոյ կանգուն կայ տա- կաւին մասն ինչ հին պարսպի հանդերձ դրամբ , թէ արդեօք նախ քան զթէո- դոս բնակութիւն կալեալ է անդէն մարդկան , եթէ մասն իցէ դա որ 'ի նմանէն հիմն արկաւ , կամ թէ հարաւային կողմն բերդին մինչև ցանդր հասանէր նախ և ապա զատուցեալ 'ի միջնաբերդէն և անդր՝ յամայութեան մնաց մասն պարսպիդ , կալցի զայս որպէս ոք ախորժէ . մեք այլոց ևս տեղեաց քաղաքին ելցուք 'ի տես :

ԹԻԻՐՊԵՔ ՍՐԱՆԱՅՐԻՔ . ՄԱԿԻԹԻՔ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ՇԻՆՈՒՄԻՔ¹ . — Ի մէջ բերդին և մա- նաւանդ յարուարձանին 'ի գերեզմանատունս Տաճկաց և 'ի մէջ թաղիցն ևս տասնիւ չափ կան շիրիմք Տաճկաց . յորոց երկուք կոչին Կիշմիշլիշ գիշմիպէք ար- տաքոյ արուարձանին : Առ հասարակ քարաշէն են շիրիմքդ և սրածայր գմբէ- թիւ . ոմանք բոլորչի և այլք բազմանկիւնի և միով դրամբ , մի կամ երկու պա- տուհան ունելով շուրջանակի , կամ ոչ բնաւ . մեծութեամբ իբրու 'ի չափ միջափ սենեկի , և միհրապ 'ի հարաւոյ , և յատակք նոցա գետնափորք . հոյակապ է որ կայն 'ի գերեզմանատան եէնի մահալլէին , և դադաղաձև գերեզմանք 'ի նմա երկու : Ի միումն 'ի նոցանէ որ 'ի մէջ թաղին է յարուարձանին՝ կայ հին արձա- նագիր քիւֆի գրովք : — Ի բազմաթիւ մզկիթս նշանաւորքն են Լալէ փաշա՝ 'ի բերդին , հանդէպ պալատան փաշային , Գոշրշուշուշ ճամի , յորում տեղւոյ ե- կեղեցի էր յառաջն յանուն սրբոյն Ստեփանոսի , Ճաֆարիէ , Մոշրաւտ փաշա , Այազ փաշա , Կիշ Սիմեոն : — Ի կարգի հոյակապ հնութեանց համարելի է և Դաշխաւն բազմագմբէթ . որ արդ ամբարանոց է փայտի : Սպանի պազար հան- դէպ պալատան փաշային 'ի բերդին , ողջոյն փողոց մի կամարայարկ , և կրպակքն երկուստեք քարակերպք :

ԵԿԵՂԵՑԻՔ . — Առաջինն յեկեղեցիս կարնոյ Հայոցն է Աստուածասիւն կոչե- ցեալ , նորաշէն և լայնանիստ որ և մեծութեամբն զանցանէ զբազում եկեղե- ցեօք արևելից . կառուցեալ 'ի նմին տեղւոյ յորում յառաջագոյն էին երկու ե- կեղեցիք առնթեր միմեանց : Երեք դրունք են նորին , առաջին յարեմոից քա- ռակուսի պատշգամբ ունելով զառաջեաւ յարկածածուկ , և այլք 'ի հիւսիսոյ և 'ի հարաւոյ : Որմունքն առ հասարակ 'ի կարմրագոյն սրբատաշ վիմաց , քսան սեամբք . յարկն հինգկարգեան աղիւսակերտ կամարօք : Թէպէտ և ահեղ է մե- ծութեամբ եկեղեցիս , այլ մերկ յարհեստէ վսեմ ճարտարպետութեան . մա- նաւանդ զի և ձեղունն ցած է , և երեքին խորանքն ևս ցածագոյնք անհամեմատք մեծութեան եկեղեցւոյն , անձուկ է և բեմն : Է նորա և ամպիոն յորմն հարաւոյ , փայտաշէն և ոսկեզօծ : Գեղեցիկ է յոյժ վերնատունն կանանց , յոր ծախեալ թուի ճարտարապետին զամենայն ճարտարութիւն իւր : Արտաքոյ եկեղեցւոյն 'ի հարաւոյ որմնակից է հնաշէն մատուռն քարակերտ և կամարակապ , մնացորդ-

¹ Երոց շատք կործանեալք և կիսաւերք կամ այլափոխեալք են յետ մեծի սասանութեան քա- ղաքին եղելոյ յամին 1859 :

հնոյ եկեղեցւոյն , զոր և տաճար կոչեն . և սա այն է յորում լեալ է միաբանու-
թիւն ազգիս ընդ Յունաց առ Եզրիւ կաթողիկոսիւ . դռնափակ է տեղին իբրև
նուիրական , և բանի յուխտ եկելոյն : Ի հիւսիսակողմն եկեղեցւոյն է գերեզմա-
նատուն ընդարձակ յոյժ , այլ մերկ իսպառ 'ի շիրմաց . զի զամենայն քարինսն 'ի
շինուած եկեղեցւոյն ծախեցին : — Երկրորդ եկեղեցին նոյնանուն կաթողիկացն
է՝ կիսով չափ փոքր քան զմիւսն և անսին և փայտայարկ . որմունքն նոյնօրինակ
'ի կարմրագոյն քարանց , և դրունքն երեք . իսկ կանանց վերնատունն արտաքոյ
է բուն որմոյ եկեղեցւոյն 'ի վերայ որմնագործ կամարասեանց . որով գաւիթ է
ձևացեալ առաջի աւագ դրանն ընդ ամենայն երկայնութիւն արևմտակողման
որմոյն : Երեք խորանք են նորա , և բոլորաչէն աւանդատունք կրկին ընդ հիւսիս
և ընդ հարաւ : Եկեղեցիս այս շինեցաւ արդեամբք Աբրահամ ամիրայի Ալլահվէր-
տեան , որոյ արձանագիր յիշատակին է 'ի ճակատ աւագ խորանին : — Երրորդ
եկեղեցին է Յունաց՝ փոքր՝ առաք Գեորգ կոչեցեալ :

ՈՒՅՏԱՏԵՂԻ . — Ըստ քրիստոսական կրօնիցս պարծի կարնոյ քաղաք հանգստա-
րան լինելով սուրբ մարտիրոսացն Սահակայ և Յովսեփայ . տեղի նահատակու-
կութեան նոցա արտաքոյ է բերդին մօտ 'ի Դէվրիզու դուռն 'ի տուն Տաճկի ու-
րուք . յորում առ որմով խցկան բխէ ջուր ցուրտ 'ի քարանց . խրամատեալ է
որմն ըստ բաւականի մտանելոյ , և գնացեալ քայլս երիս 'ի ներքս կոյս՝ յաջ կոյս
խոտորի խրամն , ուր երեւի բխումն ջուրցն 'ի քարանց ծորեալ կաթիլ առ կաթիլ ,
և ժողովի յաւազանն փոքրիկ որ զառաջեալ որմոյն , յորմէ ըմպեն ուխտաւորքն :
Ջուրդ այդ հաւաքի յաղբիւրն որ առ ոտիւք կամրջին է և հանէ 'ի Դէվրիզու
դուռն : Սակայն հանգստարան մարմնոց սրբոցս է 'ի բերդին մերձ յ'Ուլու ճա-
մին , 'ի ծայր փոքր և անել փողոցի 'ի քարակերտ և կամարաչէն խցկան ուրեք .
յորում 'ի քարեղէն բարձրաւանդակի կան երկու դագաղաձև քնարանք առն-
թեր միմեանց , այլ մարմինքն թաղեալ 'ի խորս գետնոյն . տեղին 'ի ձեռս Տաճ-
կաց է և ախեալ , սակայն համարձակ մտանելի է ամենայն ուխտաւորաց : Ի ներքս
և արտաքոյ կան և այլ շիրիմք Տաճկաց : — Այլ մատուռ է 'ի շուկայն առաք Թո-
րոս առացեալ , և առաք Միկնա՝ շիրիմ և եթ որորաձև և խաչաքար 'ի սնարից
առ տաճարաւ եկեղեցւոյն Հայոց . զորոց չունիմ ասել վասն հաւատոյ սպանեալ
արդեօք 'ի Հագարացոց . զի ոչ գրաւոր աւանդութիւնք են ուրեք և ոչ հաւաս-
տի բանք :

ԹԻԻ ՀԱՅԱՋԳԵԱՅ . — Մինչ չև մտեալ Ռուսաց 'ի քաղաքս յայս , տունք ամենայն
հայազգեաց հաշուէին իբր չորս հազար . այլ գաղթեալ նոցա առ հասարակ 'ի
կողմանս վրաստանի , և դարձ արարեալ ոմն փախստեամբ և ոմն հրամանաւ ,
արդ լինին տունք իբրու հազար մի :